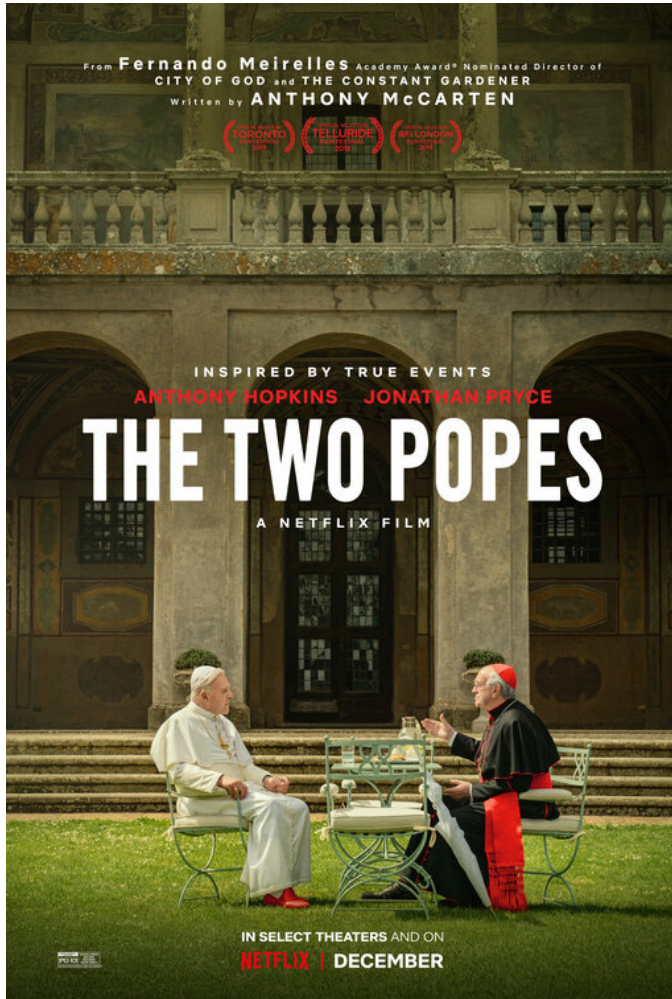

Post-Geleneksellikten Post-Modernizme İki Papanın Hikayesi*

Ali Murat YEL**

* Bu yazıya yorumlarıyla katkıda bulunan sayın Serpil Kirel, İsmail Taşpınar, Yalçın Lüleci, Yusuf Ziya Gökçek ve Ali Minarlı'ya teşekkür ederim.

** Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü, İstanbul, Türkiye.

Bilgisayar ve telekomünikasyon alanlarındaki hızlı gelişmelere bağlı olarak bilgiye erişimin kolaylaştığı ve tüketim kültürünün belirleyici olduğu bir dönemde yaşamaktayız. Artık bireylerin sadece temel yaşam gereksinimlerini temin eden eşyaları değil aynı zamanda bilgi, eğlence veya tatil gibi hizmetleri tüketmeye daha yatkın oldukları gözlenmektedir. Bu şekilde bakıldığında ayakkabı, pizza, tatil kampı, müzik tarzı yanında dinler de içinde bulunulan durum, bireyin keyfi veya ihtiyacına göre tercih edilir hale gelmiştir. Dinin öneminin yitirildiği anlamına gelmeyecek bu durum, belki de dini diğer tüketim unsurlarından biri haline getirmiştir. Sekülerleşme teorilerinin beklentisinin aksine din yok olmaya doğru gitmek yerine farklı formlarda varlığını sürdürmektedir. Bir başka deyişle, modernlikten post-modernliğe geçişte toplumlar statik olmaktan çıkıp sürekli bir değişim içine girdiğinden evrensel mutlak hakikatler veya kanunlardan bahsetmek giderek zorlaşmaktadır. Benzer şekilde din de bu değişimlerden etkilenmekte ve bireylerin sosyokültürel ve ekonomik şartlarının etkilediği tercihlere göre şekillenmektedir. Bir bakıma, postmodernitenin muğlak anlam evreninin tüketim kültürü ya da *post-truth*¹ gibi ayırt edici/mutlak öğelerinin nesnesi haline gelmektedir.

David Lyon da *Jesus in Disneyland* (2000) adlı eserinde post-modern toplumlarda dinin artık dini kurumlara mahsus ve sadece onların kontrolünde olmadığını gözlemlemektedir. Benzer şekilde zaten kültürler veya inançlar da belirli bir ülke ile sınırlı değildir. Bu da, insanların kültür ya da inanç anlamında beğendiklerini – daha doğrusu o anda işlerine geleni – alıp, farklı unsurları bir araya getirip dilediklerince karıştırıp kendilerine uygun hale getirebilmelerini sağlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında din, zorunlu inanç ve ibadetlerin ötesinde en olmayacak yerlerde karşımıza çıkabilen bir tercih ya da seçim haline gelmektedir. Zira geleneksel dinin zorunlu olan yükümlülükleri geride kalmış ve post-modernitenin meta-anlatıları yıkması sonucu tüketim kültürünün sıradan bir parçası haline gelmiştir. Belki de Grace Davie'nin *Religion in Britain Since 1945: Believing Without Belonging* (1994) adlı eserinde kullandığı (bir dini kuruma) “ait olmadan inanma” kavramı ile anlatmaya çalıştığı durum, bireyin herhangi bir ibadet tarzını benimsemeden zihninde oluşturacağı bir inanç sistemi ile kurtuluşa ereceğine inanması pek çok insan tarafından benimsenmektedir. Nitekim Lyon (2000) da Kanada örneğinden yola çıkarak insanların %80'inin kiliseye düzenli olarak gitmediğini ama kendi istedikleri zamanlarda mesela evlilik veya cenaze törenlerine katıldığını belirtmektedir. Kilise'nin büyük anlatısı artık önemini yitirmiş ve bireyler kendi hayat hikayelerini oluştururken dine ihtiyaç duyduklarında kendi anlatılarını oluşturmaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında post-modern toplumda din tamamen ortadan kalkmadığı gibi bireylerin ihtiyaçlarına karşılık verdiği müddetçe başarılı bir biçimde hayatiyetini sürdürmektedir. Bu durumun en iyi örneği de Disneyland'da sahneye çıkan Hıristiyan şarkıcıların Disney karakterleri ve kıyafetleri arasında dini festivallerde performans sergilemesidir. Post-modern toplumun en önemli özelliği birbirlerinden farklı olduğuna inanılan sosyal alanlardaki farklılıkların ortadan kalkmasıdır. Bu doğrultuda ifade edilebilir ki, din de eğlence alanına adapte olarak gelenekselliğini yitirmiştir. Dolayısıyla, günümüz din anlayışının sekülerleşme mi olduğu, yoksa maneviyatın bir şekilde fırsat bulup gündelik hayatımıza girmesi olarak mı anlaşılması gerektiği gibi bir ikilem devam edecekmiş gibi görünmektedir.

1 Post-modern çağın en önemli özelliklerinden hakikatin artık meta-anlatılar dışında kalarak değersizleştirildiği bir ortama işaret eden bu kavram Ralph Keyes (2004, s. 149-170) tarafından literatüre kazandırılmıştır.

Aslında post-modernizmin ilk defa sahne aldığı Batı'da artık bir "Hıristiyan medeniyeti"nden bahsedilemeyeceği tartışmalarının gölgesinde post-Hıristiyanlık tabiri sanki mevcut durumu daha iyi tasvir etmektedir. Bir nevi din-dışı post-Hıristiyan toplumda Hıristiyanlık artık sadece dünya görüşü, değerler ve kültürel olarak varlığını çoğu zaman diğer din ve değerler sistemi ile melez biçimde sürdürebilmektedir. Diğer bir deyişle post-Hıristiyanlık, Hıristiyanlığın geleneksel ve tarihi olarak hâkim olduğu toplumlarda artık hakimiyetini ya da en azından tekel olma konumunu ve statüsünü yitirdiği anlamına gelmektedir. Konuyu daha iyi açmak için şöyle bir örnek verilebilir: Hıristiyanların artık Hıristiyan olarak görmedikleri ama Hıristiyan olmayanların hala o bireyleri Hıristiyan saydıkları toplumlar için post-Hıristiyan tanımı yapılabilir. Liberal, modern ya da yeniliklere açık olarak tarif edilebilecek post-Hıristiyanların – eğer sapkınlıkla itham edilmezlerse – kendi dinlerinin dini ve ahlaki kurallarını da inkâr etmeden başka dinlerin öğretilerine de açık fertler oldukları söylenebilir.

İşte çok kısa bir şekilde özetlenebilecek yenilik, modernlik, gelenek, güncelleme ve çağa ayak uydurma gibi bilinen tartışmaların gölgesinde bu zıt gibi görünen iki tavrın aynı zaman diliminde iki ayrı otorite tarafından nasıl savunulacağı ve "uzlaşma" sağlanıp sağlanamayacağı sorusuna cevap arayan bir sinema yapımı gösterime girdi. Aralık ayının sonlarında Netflix platformu üzerinden vizyona giren *The Two Popes/İki Papa* (Fernando Meirelles, 2019) filmi de Katolik Kilisesi'nin asırlardır süren gelenek, reform veya günümüz dünyasına ayak uydurabilme tartışmalarının odağındaki iki papanın seçim-istifa-seçim yoluyla birbirlerinin yerine nasıl geçtiklerini anlatmaktadır.

Tarihte eşine az rastlanılan bu özel durum (mesela, filmin içerisinde de geçtiği şekilde, V. Celestine, 1294), Kilise dışı kurumların "istifa" ama Kilise'nin "feragat" (*renunciatio*) olarak adlandırdıkları ortam film yapımcıları için kaçırılmayacak bir fırsat olarak görülmüştür. XVI. Benedict'in 28 Şubat 2013 tarihinde papalıktan ayrılması dünyada şok etkisi yaratmış ve bir taraftan bu ayrılışın sebepleri anlaşılmaya çalışılırken diğer taraftan yeni papanın seçimi hazırlıklarına başlanmıştır. Filmin açılış sahnesi olan sonradan papa olduğunu öğrendiğimiz kişinin kendisinin bir uçak bileti almaya çalışması ve çağrı merkezindeki çalışan tarafından bunun bir dalga geçme sanılıp yüzüne telefonun kapatılması iki papadan birisini ne kadar naif ve sıradan bir insan olarak gösterme çabası olarak algılanabilir. Nitekim hemen bu sahneyi Buenos Aires'in fakir mahallelerinin birisinde açık havada ayın yapan Başpiskopos Kardinal Jorge Mario Bergoglio'nun Aziz Francis'den bir kıssa anlattığı sahne takip etmektedir. Fakir halkın onu nasıl sevip saydığı ve hürmet gösterdiğine – hatta *mate* çayı ikram ettiklerine – şahit olduktan sonra kalabalıktan bir kadının koşarak yaklaşması ve papanın (II. Jean Paul) öldüğünü haber vermesi ile bundan sonra filmin akışı Vatikan ve papalık seçimlerine yoğunlaşmaktadır. Artık Alman Kardinal Joseph Aloisius Ratzinger diğer üst düzey kilise mensuplarından daha fazla ilgi odağıdır. Nitekim Kardinal Bergoglio Buenos Aires Ezeiza Havaalanı'ndaki güvenlik görevlilerini – onların isteği üzerine – takdis ederken Kardinal Ratzinger cenazeye gelmiş olan dünya liderlerini, kral ve kraliçelerini takdis etmektedir.

Kardinal Ratzinger çocukluğunda kasabalarına gelen bir kardinale çiçek sunmakla görevlendirilmiş ve elbiselerinden çok etkilenerek sık sık büyüyünce kardinal olmak istediğini dile getirmiştir. Erkek kardeşinin de rahip olduğu, kız kardeşinin de evlenmeyip ölünceye kadar kendisiyle ilgilendiği de göz önüne alınırsa, Ratzinger'in dindar bir aileden geldiği ve siyasetle pek

ilgilenmediği düşünülebilir. Öte yandan doğduğu ortam ve içinde bulunduğu şartlar onu 14 yaşında Nazi gençlik kollarına daha sonra da Alman ordusunda görev almaya taşımıştır. Ratzinger, savaş sırasında birkaç aylık esirlikten sonra Münih'teki Ludwig-Maximilian Üniversitesi'nde ilahiyat eğitimi almış ve mezuniyetten sonra rahip olarak Kilise bünyesine katılmıştır. Akademik çalışmalarını sürdürmüş ve 1958 yılında Freising Koleji'ne profesör olarak atanmıştır. Çeşitli üniversitelerde akademik kariyerini sürdürürken 2. Vatikan Konsili'nde Köln kardinalinin danışmanı sıfatıyla yer almıştır. Daha sonra Tübingen Üniversitesi'nde görevliyken meşhur teolog Hans Küng ile yakın bir ilişki kurmuştur. O dönem Küng ve Karl Rahner'in etkisiyle daha çok reformcu bir çizgide olduğu söylenebilir. Burada reformculuktan kastedilen Kilise'yi baştan aşağı değiştirmek değil, ancak mesela herhangi bir karar alınırken farklı seslere de kulak vermek dolayısıyla papalığın merkezî otoritesini biraz olsun sorgulamak gibi fikirler anlaşılmalıdır. Fakat kardinal olarak atanmasının ardından Vatikan'daki en önemli dini kurumlardan birisi olan İnanç Doktrini Kutsal Kurulu'nun başına getirilmesiyle Vatikan'daki en etkili isimlerden biri haline gelen Ratzinger, doktrini koruma ve müdafaa etme anlamında da doğum kontrolü, eşcinsellik ve dinler arası diyalog gibi hususlarda katı bir tavır sergilemeye başlamıştır. Post-modern dünyada post-Hıristiyanlık olarak algılanabilecek Katolisizm'in mutlak otorite oluşunu sorgulayan – daha doğrusu, bu konuda ısrarcı olmayan yaklaşımlara mesafeli durmuştur. Fakat eskiden beri savunduğu dahili soruşturmanın Kilise içerisinde kalmasının doğru olduğuna dair dini kuralları papa olduktan sonra da uygulaması onun çocuklara cinsel taciz soruşturmasını örtbas ettiği şeklinde yorumlanmıştır. Ayrıca papa olarak seçilmesinin ertesi senesinde Regensburg Üniversitesi'nde İslam'a hakaret eden bir paragrafın da geçtiği konuşmasından da anlaşılacağı üzere Ratzinger'in tavizsiz ve katı yaklaşımlarıyla öne çıkan bir profil sergilediği görülmüştür (Thavis, 2014; Piqué, 2013).

İki Papa filminde ise Kardinal Bergoglio Buenos Aires başpiskoposluğundan istifa etmek üzere birkaç defa dilekçe göndermesine rağmen papalıktan cevap gelmeyince kendisi Vatikan'a kadar gidip ilgili dilekçeyi Papa'ya elden teslim etmek istemektedir. Roma'da havaalanında kendisini karşılamaya gelen Vatikan yetkilileri valizini almak ve makam aracında arkaya oturmasını istemelerine rağmen mütevazılığından kendi işlerini kendisi yapmayı ve arabada da şoförün yanına oturmayı tercih eder. Yolda araba Lazio yollarına sapınca Vatikan'a gitmediklerini anlayıp nereye gittiklerini sorduğunda Papa'nın yazlık sarayı olan Castel Gandolfo'ya gittiklerini öğrenir. Yolda Papa'nın kardinal olan ziyaretçilerinin sadece bu kıyafetlerle görüşüğünü de öğrenen Kardinal Bergoglio kendisine verilen kıyafetlerle Papa'nın sarayın bahçesine çıkmasını beklerken bahçıvan ile tanışıp arkadaşlık kurar. Papa XVI. Benedict'in görülmesiyle ikili arasında geçmişte yazdıkları ya da yaptıkları konuşmalar üzerine nispeten birbirini kınayan ama daha çok XVI. Benedict'in Kardinal Bergoglio'yu suçladığı – muhtemelen kurgu – bir sahne izlenmektedir. Burada bile hal-i hazırda papa gelecekteki papayı Kilise'ye ihanet etmekle ve dinin temel unsurlarını tehlikeye atmakla itham etmektedir. Kardinal Ratzinger olduğu günlerden beri Kilise'nin en saygıdeğer şahsiyetlerinden birisi olan Papa karşısında kendisi gibi bilim insanı olmayan ama sürüsüne sevgi ile bağlı bir çoban edasındaki sonraki papa arasındaki tetatlık ortaya koyulmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda filmde bir tarafta geleneğin korunması öte yanda çağın getirdikleri ile dinden ödün vermeden yüzleşerek değişim tartışmasına şahit olmaktadır. Hatta Jorge Bergoglio'nun başpiskoposluğundan istifa etmesinin (hatta onun mütevazı

yaşam tarzı ve sıradan eskimiş ayakkabıları) bile XVI. Benedict'in kendisinin papalığına karşı bir protesto olarak görülebileceği ve Kilise'yi zayıflatacağı düşüncesi hakimdir. Zaten kardinal Ratzinger'e göre Kilise halka değil Tanrı'ya aittir, yani bizim değil O'nundur. Daha açık bir ifadeyle, "2. Vatikan Konsili'nin "yenileşme veya güncelleme" (*aggiornamento*) diye adlandırdığı görüşü kendisine bir çeşit örtü yaparak ve bu kavramın, tabir yerindeyse, arkasına saklanarak modern insanın dertleriyle ilgilenmeyi seçerek esas kuruluş gayesi olan 'papanın askerleri' olmaktan çıkan" bir Cizvit ideolojisi Vatikan'ın Sacred Congregation for the Doctrine of the Faith – İnanç Doktrini Kutsal Kurulu'nun (Yel, 1998, s. 48-52) zamanında başkanlığını yapmış müesses nizamın temsilcisi bir Papa tarafından kabul edilemezdir. Kaldı ki kilisenin resmi öğretilerine göre Papa da Tanrı'nın oğlunun dünya üzerindeki temsilcisi olduğuna göre doktrini elinden geldiğince ve O'nun emirleri doğrultusunda koruyup kollamalıdır. Kilise'nin insanlara ait olduğunu düşünmek bile inançlara zarar verebilir. Dini hususlarda yanılmaz olan papa ya da XVI. Benedict'in bizzat kendisi şahsen öyle düşünmese bile dini anlamda diğer insanlardan farklı olduğunu düşünüp hissetmek zorundadır.

Akşam yemeğini bile ayrı odalarda yemeleri aralarındaki nüfuz farkını ortaya koymaktadır. Ama yemekten sonra ikili arasındaki buzlar erimeye başlamıştır. XVI. Benedict'in Alman televizyon kanalında bir program seyretmesi, müziğe ve piyanoya düşkünlüğünün yanında Kardinal Bergoglio'nun nasıl din adamlığına karar verdiği, Tanrı'dan nasıl bir işaret, "çağrı" aldığı ve nasıl Cizvit olduğunu konuşurlar. Bu sahne, bizi bu iki papanın sıradan ve gündelik hayatta sıklıkla gördüğümüz insanlar gibi olduklarına inandırmaya çalışır. Fanta eşliğinde bir pizzayı paylaşmaları ve filmin sonundaki jenerik akarken futbol maçı seyretmeleri dışında, seyircide gündelik hayatlarının büyük bir kısmını din ve Kilise'nin işlerine ayırdıkları hissi uyandırılmak istenmiştir.

Ebeveynlerinin ekonomik sebeplerle değil de Benito Mussolini faşizminden Arjantin'e kaçtıkları göz önüne alınırsa XVI. Benedict'ten siyaset konusunda çok da farklı olmadıkları görülecektir. Ancak Kardinal Bergoglio Buenos Aires'in kenar mahallelerinde kimya teknik lisesinden mezun oluncaya kadar apartman görevliliğinden barlarda güvenlik olarak farklı işlerde çalışmıştır. Sıradan bir Arjantinli olarak futbola (San Lorenzo de Almagro futbol takımı taraftarı), geleneksel Arjantin müziğine ve tabii ki tango dansına düşkün olması hiç de şaşırtıcı değildir (Castro ve Segesso, 2018). Filmin bir sahnesinde XVI. Benedict'e tango öğretmeye çalışmasıyla ve Alman emekli papa ile dünya kupasında Arjantin ve Almanya futbol takımlarının final maçını birlikte seyretmeleriyle yeni Papa Francis'in sıradan insanlara ve popüler kültüre ne kadar yakın olduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Nitekim kendisi Arjantin Cizvitlerinin başındayken öğrencilerine popüler halk dindarlığını öne çıkaracak eğitim verdiği için görevinden alınmıştır. Bilindiği gibi o dönemde Cizvitler daha çok sosyolojik analizler eşliğinde sosyal adalet ve hatta Kurtuluş Teolojisi üzerinde durmaktaydı (Yel, 1998). Her ne kadar kendisi bizzat sol eğilimli bu teolojik hareket içinde olmasa da, 1973-1983 yılları arasında "Kırlı Savaş" olarak da bilinen ABD destekli faşist diktatörlük sırasında iş birliği yapmakla suçlanmış ve bazı Cizvit rahipleri solcu oldukları gerekçesiyle ihbar ettiği bile iddia edilmişti (Castro ve Segesso, 2018). 19 Nisan 2005 gününde gerçekleşen ve Kardinal Ratzinger'in papalığa seçildiği kurulda Kardinal Bergoglio ikinci en yüksek oyu almıştı. Filmde de geçtiği üzere hem diğer kardinallerin Jorge Bergoglio hakkındaki olumlu düşünceleri hem de halk tarafından sevilen bir

din adamı olması dolayısıyla XVI. Benedict'in – belki çaresizce – bile olurlarını alarak seçileceği çok belliydi (“Papal conclave: Runners and riders”, 2013).

Seçildikten sonra Papa Francis adını alan Bergoglio daha çok sade hayatı tercih etmesiyle tanınmaktadır. Filmde de özellikle altı çizildiği gibi papa seçildikten sonra San Pietro Meydanı'ndaki halkı selamlama konuşmasına hazırlanırken XVI. Benedict'in tercihleri olan şaşaalı elbiseler – hele kırmızı renkli ve son dönemlerde Prada'nın ürettiği ayakkabıları – giymemesi dikkat çekmiştir. Havaalanlarındaki güvenlik kontrollerinde ayakkabılarının çok da pahalı olmadığı seyirciye gayet başarılı bir şekilde aktarılmıştır. Papalık sarayında değil de küçük bir misafirhanede kalması, yemeklerini çoğu zaman kendisinin yapması, toplu taşıma araçlarını tercih etmesi belki belli ölçüde insanlara fildişi kulelerinden inip yanlarına gelerek onların gündelik hayatta karşılaştıkları sorunları çözmelerinde yardımcı olacak yeni bir ümit ışığı gibi gelebilir. Ama dünyanın Hıristiyan ve misyonerlik alanları olarak ikiye ayrıldığı dönemler artık geride kaldı. Yeni seçilen papa her ne kadar sürüsüne sahip çıkan bir çoban olmaya çalışsa da, ancak çok küçük alanlarda, mesela eşcinsellerin komünyon ayinine katılmalarına ya da dünyadaki fakirlik problemlerine çare bulmaya çalışmakla, Orta Doğu'da yaratılan cehennemden kaçmaya çalışan sığınmacılara acıyan birkaç söz etmekle veya çevre problemlerini dile getirip dikkat çekmeye çalışmakla yetinmek durumundadır. Üstelik inananlar Kilise'nin cinsel tacizleri, mensuplarının eşcinselliğe eğilimli olması ve mali yolsuzluklar içerisinde olmasından dolayı post-modernizmin sağladığı sorgulayabilme ortamından faydalanmak istemektedir. Kaldı ki Papalığın her şeyin üzerindeki otoritesi çoktan inkâr edilmeye başlanmıştır. Papa Francis'in kardinalleri daha az beyaz, daha az İtalyan ve daha çok siyah, daha çok Latin Amerikalı ve Asyalı bir grup haline getirmesi, merkezîyetçi yapıdan uzaklaştırmaya çalışması sadece Kilise içerisinde yankı bulmakta ve dış dünyayı çok da etkilememektedir. İki papanın filmin sonuna doğru Sistine Şapeli'nin arkasındaki Gözyaşı Odası'nda bir pizzayı Fanta (reklam veya ürün yerleştirmeden ziyade, karşı caddedeki *pizzeriadan* sıradan insanların mütevazılıkla alıp tükettikleri gibi) eşliğinde paylaşmaları emekli olacak papanın yeni seçilecek papadan etkilenmesi olarak da okunabilir.

The Theory of Everything (2014) ve *Bohemian Rhapsody* (2018) gibi biyografik filmlerin senaristi Anthony McCarten'in yazdığı, *City of God* (2002) filminin de yönetmeni olan Brezilyalı Fernando Meirelles'in yönettiği *İki Papa'nın* izleyicilerde tarihi gerçeklerden yola çıkan bir yapım imajı uyandırmak istediğini söylemek mümkündür. Lakin iki papanın filmin finalindeki gibi bir futbol maçını birlikte seyretmelerinin bile pek mümkün olmadığı bilinen bir gerçektir. Mesela, bugünlerde emekli Papa Benedict, mevcut Papa Francis'in Kilise'nin temel dogmalarından birisi olan din insanları sınıfının evlenme yaşağını hafifletmeye çalışması üzerine kendisini oldukça sert bir şekilde uyarmıştır (“Retired Pope warns against”, 2020). Ayrıca, filmin oyuncularını (Galler aksanını nispeten saklayabilen) Jonathan Pryce'in Kardinal Jorge Mario Bergoglio ve Anthony Hopkins'in (ağır bir Alman aksanını veremeyişi dışında) Papa XVI. Benedict'i canlandırmaları hem performans olarak hem de görünüş itibarıyla gerçeğe yakın olmuştur. Hatta Pryce'in oğlunun Papa Francis'in seçiminin ardından babasını arayarak ikisinin fiziki benzerliğinden dolayı şaka olarak “papa seçilmişsin, tebrik ederim” diye kutladığı bile rivayet edilmektedir (“Jonathan Pryce reluctant to”, 2019). Eğer Google'ın

görsel arama motorunda Papa Francis aranacak olursa arada birkaç tane aktör Pырce fotoğrafı da çıkmaktadır.

Her ne kadar Kilise'den resmi olarak herhangi bir yalanlama gelmemiş de olsa aslında filmin tamamına yakın bir kısmının kurgu olduğu iddia edilebilir. Kardinal Bergoglio'nun 2012 yılında Vatikan'a ve Castel Gandolfo'ya gelip gelmediği resmi kayıtlardan çıkarılabilir. Papa Benedict'in makamdan ayrılmak istediğini ve kendisinin bu görevi layıkıyla yapamayacağını ona söylemiş olması Kardinal Joseph Ratzinger karakterine pek uygun bir davranış olarak görünmemektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi bu iki karakter aslında Kilise'deki iki farklı eğilimi temsil etmektedir ve daha katı olanın daha liberal olana kendisinden sonra veliahdı gibi davranması da çok mantıklı değildir. Zira papalıktan istifa tarih boyunca sık sık rastlanılan bir durum olmadığı gibi, her ne kadar dışarıdan öyle görünüyor olsa da, papalık kesinlikle bir monarşi sistemi değildir. Bu durumu bilmeyen milyonlarca seyirci için kurmaca/film, bu durumu öyle göstermek istemiş olabilir, hatta bu kurmaca üzerinden insanların yanlış bilgilendirilmeleri de söz konusudur. "Gerçek olaylar ve kişiler"den esinlendiğini iddia eden bu film, papayı ve hatta papalığı kendince ve özgür bir yorumla inşa etmektedir. Sinema, bu yeniden inşa sürecini görsel imge üretimi bakımından modern ve kendi seçimleriyle meşgul dünyaya dini bir kurumu kendi istediği şekilde sunmaktadır. Dolayısıyla film, yönetmen ve senaristin mevcut iki papadan birisini diğerine tercih edip onun lehine propaganda yapması gibi algılanmaktadır. Katolik Kilisesi'nin içinde bulunduğu cinsel taciz iddiaları, finansal yolsuzluklar, Vatileaks denilen gizli belgelerin açıklanması ve insanların süratle dinden uzaklaşmaları karşısında bu tür filmler dikkatleri dine yönelterek belki de bir güncelleme isteğini dile getirmektedir. İki bin yıllık kurumsal tarihinde oldukça oturmuş bir sistemin sadece küçük değişikliklerle kimlik değiştirmesini beklemek de tutarlı değildir. Nitekim Papa Francis'in seçilmesinden bugüne kadar gözle görülür bir değişimin yaşanmaması da bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. Hatta tamamen kurgu olduğu belirtilen *The Young Pope* (Paolo Sorrentino, 2016, HBO) mini dizisi (değerlendirme için bkz. Yel, 2017) bile kardinallerin yenilikçi ve daha az katı olacağını düşündükleri genç bir kardinali papa olarak seçtiklerinde ne kadar yanılacakları ve köklü bir kurumda değişimin ne kadar zor olacağına işaret etmekteydi. Bu bakımdan o dizi, tarih ve politikayı çok daha başarılı bir şekilde Kilise ile ilişkilendirebilmiş hatta dünyanın dikkatini çekebilmişti. *İki Papa* filminin bir bakıma oldukça başarılı bulunan *The Young Pope* dizisinin aksine sanki düşük bir bütçe ile televizyon için yapılmış belgesel-drama niteliğinde olduğu söylenebilir. Ancak, *İki Papa* filminin sahnelerinin çoğunun geçtiği Sistine Şapeli yapımcılar tarafından Michelangelo'nun freskolarının oldukça iyi taklitlerinin yapıldığı bir sette çekilmesi izleyicilerde gerçeklik imajı vermektedir. Filmin bir başka özelliği ise 2005 yılındaki papalık seçimlerinde Kardinal Bergoglio'nun birinci turda seçilebileceği anlaşılınca o akşam kardinallere onun zamanında Arjantin cuntası ile iş birliği yaptığına dair bir raporun verildiği iddiasının ele alındığı çekimlerin yapılmasına rağmen sonradan çok uzun olduğu gerekçesiyle filmden çıkarılmasıdır (Galloway, 2019). Halbuki bu kısım filmi din ve siyaset ilişkisine çekebilir ve papalık seçimlerinde bile iktidar mücadeleleri olduğu, düzmece bir raporla entrika sonucunda Kardinal Ratzinger'in seçildiği vurgusu yapılabilirdi. Papa Francis hayranı olduğu bilinen yönetmen Meirelles'in (Rantala, 2019) bu sahneyi Kilise aleyhine yanlış anlaşılmalara sebebiyet vermemek için çıkarma kararı aldığı iddia edilebilir. Temsil politikası bakımından bir yanda olumlu bulunan bir

papa ve dolayısıyla onun aracılığıyla papalık makamının kurumsal olarak olumlu bir şekilde inşa edilmesi yönetmenin amacına ulaştığına işaret etmektedir. Yine popüler kültür ve kurum olarak papalık ve din (adamı) temsili açısından bakıldığında da popüler olmak/kalmak için kimi zaman da ufak tefek yıkıcı olmayan eleştiriler kamuoyu nezdinde rahatlatıcı bir etkisi olduğu için “izin verilen” üretimler olarak da algılanabilir.

Bir milyardan fazla inananı olan Katolik Kilisesi'nin halen sağ olan ve iki farklı ideolojiye sahip iki papası hakkında biyografik bir film çekebilmek gerçekten cesaret isterdi, ya da böylesine devasa bir sayı Netflix'i heyecanlandırıp motive etmiş olması da ihtimal dahilindedir. Uluslararası medyadan farklı dillerde haber görüntülerinin sıkça kullanıldığı ve Kilise'nin evrenselliğine işaret etmek için farklı dillerin konuşulduğu film iki bin yıllık geçmişe dayanan bir kurumda “değişim” ve “ödün verme” arasındaki tartışmanın bile kolaylıkla yapılamayacağını göstermesi açısından seyircileri bilgilendirebilir. Belki de izleyicilerin bilinçaltına iletilen bu haber görüntüleri/metinleri bir taraftan filmin otantik olduğu imajını vermekte öte yandan sanki “beyaz/kuzeyli” olmayan bir evrensellik inşa etmektedir. Eskiden Hıristiyanlık, Vatikan ya da spesifik olarak papalık hakkında bir film yapınca Kilise otoritelerinin görüşleri merak edilirdi. Filmle ilgili dijital platformlarda inananlardan genellikle olumlu geri dönüşler gözlemlenmekte ama dini otoriteler sanki daha eleştirel bakıp tartışmaları sığ bulmaktadır. Lakin böyle bir filmin yapılabilmesi bile aslında post-modern çağda post-Hıristiyan toplumun cinsel tacizler ve yolsuzluklara bulanmış dini merkezinin filme karşı çıkmak bir yana kendi binalarında filmin posterinin asılmasına dahi itiraz edemeyeceği bir konuma geldiğini göstermesi açısından dikkate değerdir. Papa Francis'in sadece İngilizce Twitter hesabının (@Pontifex) 18 milyondan fazla takipçisinin olduğu göz önünde bulundurulursa geçen yüzyılda modernite karşısında yenilmiş görünen Kilise yeni durumla baş etmeye çalışmaktadır. Post-modern dünyada dinin önemini yitirmesi karşısında dini kurumlar kendi haklarındaki olumsuz eleştirilere karşı çıkmak bir yana popülerliğini artırma adına dijital mecrayı kullanmaya özen göstermektedir.

Kaynak: “I Due Papi” (2019, 17 Aralık)

Vatikan'daki Via della Conciliazione üzerinde yer alan Palazzo Propaganda Fide binası dini olarak Katolik Kilisesi'nin dünyanın her yerindeki misyonerlik faaliyetlerinin merkezi konumundadır. Papa Francis'in de hemen her gün önünden geçtiği bu binaya filmin posterinin asılmasına kimin izin verdiği de bilinmemektedir. Tarihsel olarak birbirine zıt gibi görünen geleneksel ve modern görüşlerin Kilise üzerindeki güç savaşlarında hangi tarafın üstün olacağına işaret etmesi bakımından film posterlerinin Vatikan'ın binalarından birisinde görülmesi sorgulayan gözlemcilerin dikkatlerinden kaçmayacaktır.

Kaynakça

- Castro, E. and Segesso, I. (2018). *Pope Francis*. North Mankato, Minnesota: Capstone Press.
- Davie, G. (1994). *Religion in Britain since 1945: Believing without belonging*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Galloway, S. (2019). Making of 'The Two Popes': Director Fernando Meirelles Cast Francis after Google search. *The Hollywood Reporter*. 29.12.2019 tarihinde <https://www.hollywoodreporter.com/features/making-two-popes-director-fernando-meirelles-cast-francis-google-search-1261867> adresinden edinilmiştir.
- I Due Papi, il poster del film in via della Conciliazione su un palazzo del Vaticano. (2019, 17 Aralık). *La Repubblica*. 30.12.2019 tarihinde https://www.repubblica.it/vaticano/2019/12/17/news/due_papi_vaticano_poster_netflix-243688279/?rss adresinden edinilmiştir.
- Jonathan Pryce reluctant to play look-alike Pope Francis. (2019). *Film-News*. 28.12.2019 tarihinde <http://www.film-news.co.uk/news/UK/70111/Jonathan-Pryce-reluctant-to-play-look-alike-Pope-Francis> adresinden edinilmiştir.
- Keyes, R. (2004). *The post-truth era: Dishonesty and deception in contemporary life*. New York: St. Martin's Press.
- Lyon, D. (2000). *Jesus in Disneyland: Religion in postmodern times*. Cambridge: Polity Press.
- Papal conclave: Runners and riders. (2013). *BBC News*. 28.12.2019 tarihinde <https://www.bbc.co.uk/news/world-europe-21415639> adresinden edinilmiştir.
- Piqué, E. (2013). *Pope Francis: Life and revolution: A biography of Jorge Bergoglio*. Chicago, Ill: Loyola Press.
- Rantala, H. (2019). Two Popes' filmmakers hope Pope Francis is amused. *Reuters*. 29.12.2020 tarihinde <https://www.reuters.com/article/us-filmfestival-london-the-two-popes/two-popes-filmmakers-hope-pope-francis-is-amused-idUSKBN1WM26U> adresinden edinilmiştir.
- Retired Pope warns against celibacy change. (2020). *BBC News*. 13.02.2020 tarihinde <https://www.bbc.co.uk/news/world-europe-51086626> adresinden edinilmiştir.
- Thavis, J. (2014). *The Vatican diaries: A behind-the-scenes look at the power, personalities, and politics at the heart of the Catholic Church*. London: Penguin Books.
- Yel, A. M. (2017). Aziz Peter'in balıkçı teknesinde genç bir Papa. *sinemarmara*, 7: 16-25.
- Yel, A. M. (1998). Geleneğin bozulması: Kurtuluş teolojisi ve Cizvitler. *Divan: İlmî Araştırmalar*, 2: 33-55.